

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

«ХРИСТИЯНСЬКА ЕТИКА В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ»

**для учнів 5-9 класів
закладів загальної середньої освіти**

Створена авторським колективом під науковим керівництвом академіка, доктора наук, професора, директора Інституту проблем виховання НАПН України, академіка Беха І.Д.

Сіданіч І.Л., доктор педагогічних наук, професор Університету менеджменту освіти НАПН України

Красікова Г.І., методист з базових дисциплін РНМЦ Управління освіти Деснянської районної в місті Києві державної адміністрації.

Більченко Є., доцент Національного педагогічного університету ім. М.Драгоманова

Красікова Н.В., учитель музичного мистецтва гімназії «Троєщина» II-III ст. м. Києва Управління освіти Деснянської районної в місті Києві державної адміністрації, старший учитель, магістр християнської педагогіки

*(Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах
Комісією з християнської етики Науково-методичної ради з питань освіти і
науки України (протокол № 1 від 20.05.2019 р.) Лист Інституту
модернізації і змісту освіти МОН від 23.05.2019 р. за №22.1./12 – Г-289).*

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

5 клас. ДОРОГОЮ ВІРИ, НАДІЇ, ЛЮБОВІ

Розділ 1. Віра в житті людини.

Розділ 2. Надія на Бога як основа християнського життя.

Розділ 3. Християнська любов як основа гуманістичних відносин людей сучасному світі.

6 клас. БАТЬКИ І ДІТИ

Розділ 1. Ми - християни. Моя родина

Розділ 2. Виховання особистості у християнській родині.

Розділ 3. Святкові традиції християнської родини.

7 клас. МИР, ЗЛАГОДА ТА СПІЛЬНА ПРАЦЯ

Розділ 1. Життя в мирі і злагоді з іншими людьми

Розділ 2. Праця на користь людини.

Розділ 3. Спільна праця у суспільстві.

8 клас. МОРАЛЬНІ ТА ЖИТТЄВІ ДОРОГОВКАЗИ ДЛЯ ЛЮДИНИ

Розділ 1. Церква і християнські орієнтири.

Розділ 2. Сім'я – першооснова духовного світу.

Розділ 3. Християнська родина у суспільстві.

9 клас. ДУХОВНО-МОРАЛЬНІ ВЗІРЦІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Розділ 1. Провідники духу.

Розділ 2. Провідники слова.

Розділ 3. Провідники музичної гармонії.

Розділ 4. Духовні святині України.

5 клас «Дорогою Віри, Надії, Любові» (34 години)

Вступ до курсу. Християнська етика – відображення найвищих чеснот християнства (3 години).

РОЗДІЛ 1. Віра в житті людини (8 годин).

РОЗДІЛ 2. Надія на Бога як основа християнського життя (6 годин).

Розділ 3. Християнська любов як основа гуманістичних стосунків людей у сучасному світі (17 годин).

№ з/п	К-ТЬ ГОД.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учня
Вступ до курсу. Християнська етика – відображення найвищих чеснот християнства (3 год.)			
1	1	Тема 1. Християнська етика – наука про християнську мораль <i>Добро і зло у морально-етичних системах різних народів світу. Релігійна етика: поняття «церква», «релігія», «віра» і «Бог».</i> <i>Визначення поняття сакрального. Адаптація до сприйняття учня поняття «religare». Любов як сутність Бога у різних релігіях.</i> <i>Василь Симоненко, «Ти знаєш, що ти - людина?»</i>	Учень/учениця: <ul style="list-style-type: none">- ознайомлюється з категоріями етики, моралі та їх виявів у різних культурно-історичних традиціях (на прикладі порівняння західної етики людини та східної етики природи).- знає про різні віросповідання;- розрізняє поняття світської та релігійної етики, розмежовує категорії церкви як організації, релігії як системи поглядів, віри як стану душі та Бога як втілення сакрального.- вміє визначати поняття «сакральне» (священне) та розпізнає його символи (ікона, молитва, ритуал тощо).
2	1	Тема 2. «Віра», «Надія», «Любов» - найголовніші християнські чесноти. <i>Віра як стан переконання та надія як стан сподівання.</i> <i>Любов як спільний знаменник усіх християнських чеснот.</i> <i>Любов Яскал-Лосицька, «Свідчення Віри, Надії, Любові».</i>	Учень/учениця: <ul style="list-style-type: none">- осягає поняття «віри». « надії», «любові» та «мудрості» як вищі християнські чесноти, інтегратором яких є « любов»;- навчається на початковому рівні декодувати християнські символи;- розуміє образ Софії на прикладі ікони Марії-Оранти;- усвідомлює жертву дітей Софії.

3	1	<p>Тема 3. Християнські чесноти в символах <i>Серце – символ Любові, хрест – символ Віри, якір – символ Надії.</i> <i>Петро Романенко, « Віра, Надія, Любов»</i></p>	<p>Учень/ учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розуміє смисл зображень та правильно їх відтворює; - використовує знання з інших навчальних предметів для доведення власних міркувань; - усвідомлює роль християнських чеснот.
РОЗДІЛ 1. Віра в житті людини			
4	1	<p>Тема 4. Віра як стан душі релігійної та нерелігійної людини. <i>Відмінність віри у Бога від інших різновидів віри (у себе, у природу, у Батьківщину). Віра і сумнів: робота над збереженням віри. Органічність віри як власне людської якості. Віра в культурі і суспільстві. Євангельські приклади віри як основи чуда.</i> <i>Святі і праведні люди (на прикладі подвигів святих з агіографічної літератури, зокрема діянь Віри, Надії, Любові та їх матінки Софії).</i> <i>Аналіз вірша:</i> <i>Надія Гуменюк, «Віра, Надія, Любов»</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розуміє та коментує зміст поняття віри та її символів: «серце», «хрест»; - розрізняє й порівнює різні види віри та усвідомлює переваги релігійної віри як основи ціннісного становлення особистості; - усвідомлює значення подвигу як героїчного вчинку, здійсненого з метою захисту віри в ідеал; - знає напам'ять « Віра, Надія, Любов» Надії Гуменюк.
5	1	<p>Тема 5. Символічне зображення віри – хрест <i>Суть цього символу «Діла Віри, сповнені Любові».</i> <i>Визначення змісту вислову «Віра без діл – мертва». Хрест як символ ідеї жертви (поняття спокутування та висновок про необхідність жертвувати собою заради Іншого).</i> <i>Хрест як символ спасіння. Різні форми хреста.</i> <i>Аналіз твору: Лідія Дяченко «Мій скарб»</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розуміє зв'язок між зображенням хреста та християнською вірою; - вміє знайти і пояснити художні засоби, з допомогою яких письменники втілюють образи християнських чеснот у літературі; - володіє навиками висловлювати власні роздуми про щастя і шляхи до нього, про цінності, які потрібно берегти в сучасному світі; - усвідомлює роль почуття дружби, допомоги, самопожертвування в житті людини; - усвідомлює необхідність дієвої віри;

			<ul style="list-style-type: none"> - використовує знання з історії й літератури про Хрещення Русі, - розуміє значущість сили натільного хреста; - вміє виразно читати й коментувати поезії, характеризувати образи-символи.
6	1	Тема 6. Нести свій хрест Значення вислову «нести свій хрест». Як розуміння цього вислову допомагає людині в житті. Леонід Полтава, «Охрестилась Україна».	Учень/учениця: <ul style="list-style-type: none"> - розуміє, що хрест – то Божий дар і вміє прокоментувати цей вислів; - вміє вдумливо читати й аналізувати притчі з урахуванням їх жанрової специфіки; - усвідомлює особливе призначення на землі кожної людини, формування і збереження індивідуальних особливостей людини як важливих чинників її майбутньої максимальної самореалізації; - навчається позбавлятися самовпевненості та самозакоханості.
7	1	Тема 7. Віра без діл мертва Значення змісту висліву «Віра без діл мертва». Діла віри сповнені любові. Якою має бути віра і в чому вона проявляється. Чи можна вважати людину віруючою тільки тому, що вона носить хрест, ходить до храму, молиться? Микола Сингаївський, «Все починається з малого».	Учень/учениця: <ul style="list-style-type: none"> - розуміє зв'язок між зображенням хреста та християнською вірою; - володіє навиками висловлення власних роздумів про щастя і шляхи до нього, про цінності, які потрібно берегти в сучасному світі; - усвідомлює роль почуття дружби в житті людини, вміння бачити красу навколо, цінувати доброту; - усвідомлює необхідність дієвої віри.
8	1	Тема 8. Талант людини як Божий дар Відмінність віри в себе від самовпевненості і гордині. Значення вислову «закопати талант в землю». Грицько Дойка, «Хвастунець»	Учень/учениця: <ul style="list-style-type: none"> - розуміє, що талант – то дар Божий; - вміє коментувати цей вислів; - вміє вдумливо читати і коментувати прочитані твори; - знає вірш «Хвастунець»
9	1	Тема 9. Віра і марновірство Поняття заборони як морального припису. Страх як основа дії заборони. Страх у	Учень/учениця: <ul style="list-style-type: none"> - усвідомлює відмінність сорому як почуття ніяковості від вини як почуття мук совісті; почуття боязні перед фізичним покаранням від

		<p>собі, але не за себе. Види страху. Сором і провина: порівняння станів. Сором перед Іншим та вина перед собою. Зовнішнє і внутрішнє. Страх Божий як внутрішня провина й трепет, але не боязнь. Відмежування боязні від трепету як сакрального стану. Заборона не як зовнішній примус, а як внутрішнє табу. Розмежування наміру і вчинку: християнська етика про перевагу наміру над вчинком у системі оцінювання добрих і поганих дій.</p>	<p>почуття трепету як синтезу благоговіння і довіри до Бога;</p> <ul style="list-style-type: none"> - усвідомлює й уміє прокоментувати значення Страху Божого; - пояснює вплив Божого слова на поведінку людини; - характеризує стани людської душі; - наводить приклади з художніх творів і власного життя принагідно до теми уроку; - усвідомлює відповідальність за власне життя та неприйнятність здійснення ганебних вчинків не тільки в умовах зовнішніх заборон, але й внутрішнього цензору.
	1	Узагальнюючий урок	
<p style="text-align: center;">РОЗДІЛ 2</p> <p style="text-align: center;">Надія на Бога як основа християнського життя</p>			
10	1	<p>Тема 10. Християнська надія як дар Божий Якір – символ надії. Тлумачення поняття «надія» у Святому Письмі. Меланія Павленко-Кравченко, «Зірка Надії».</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розуміє суть поняття «житейське море» та походження символу «корабля»; - знає, чому символом надії для людини вважається «якір»; - усвідомлює потребу надії та вміє пояснити значення цієї чесноти; - вміє визначати прямий і метафоричний зміст символічних образів.
11	1	<p>Тема 11. Надія як чеснота, що дає спасіння Життя кожного в руках Божих. Псалом 90 (1, 698).</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - вміє аналізувати вірш; - знає, чому надія на Бога є провідною зорею життя, - вміє розрізняти символи гріха і знаки спасіння
12	1	<p>Тема 12. Сила молитви як прояв надії та любові Поняття про молитву. Сила молитви та її місце в житті кожної людини. Культ Покрови в Україні.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - використовує знання з історії України, української та світової літератур, для доведення власних міркувань щодо «сили молитви»; - розуміє значущу силу молитви в житті людини;

		Юрій Бабенко, « Подячна молитва», Олесь Коваль « Молитва».	<ul style="list-style-type: none"> - уміє аналізувати, характеризувати вчинки національних героїв і проводити аналогії з сучасним життям; - прагне пізнавати історичне минуле українського народу, виявляє шанобливе ставлення до заповітів наших предків та осмислює їх.
13	1	Тема 13. Церква як « корабель спасіння» <i>Церква як об'єднання громадян..</i> <i>Що таке «Дім Божий»?</i> <i>Раїса Обшарська « Церква».</i>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - закріплює попередні знання про Оранту як символ церкви; - знає чому церква є « кораблем спасіння»; - знає про церкву як суспільний осередок (об'єднання громадян); - усвідомлює, що храм – це Дім Божий;
14	1	Тема 14. Образ і поняття храму <i>Особливості внутрішнього простору храму.</i> <i>Юрій Павліш, « Вірою в Тебе».</i>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає призначення головних частин внутрішнього простору храму; - знайомиться з канонічним розташуванням ікон в храмах; - усвідомлює для чого в храмах запалюють свічки , де їх ставлять і що при цьому промовляють; - знає правила поведінки в храмі.
	1	Узагальнюючий урок	
<p align="center">РОЗДІЛ 3. Християнська любов як основа гуманістичних стосунків людей у сучасному світі</p>			
15	1	Тема 15. Основна християнська чеснота – любов <i>Види любові: до Бога, до батьків і ближніх.</i> <i>Любов і відповідальність за Іншого.</i> <i>Б. Ганаго, « Подарунок».</i>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розуміє зміст любові як універсальної духовної сили та основи активності людини у світі собі подібних; - розуміє і вміє пояснити зміст поняття «ближній»; - тлумачить поради Євангелія щодо ставлення людини до свого оточення; - вміє виразно і вдумливо читати поезії, коментувати відчуття, висловлені в цих творах;

			співвідносити їх із власними, пережитими особисто; - осмислює роль родини в житті людини, важливість відповідальності за Іншого.
16	1	Тема 16. Братерська любов як вищий вид любові <i>Ознаки братерської любові: повага, довіра, відповідальність, знання, турбота. Самопожертва як сутність любові: здатність давати, а не брати.</i> <i>Любов і самореалізація: віддати себе Іншому як спосіб набутти себе.</i> <i>«Любов до ближнього» у сучасному світі</i> <i>Аналіз творів:</i> <i>Дмитро Білоус, «Треба ближнього любити»;</i> <i>Галина Кирпа, «Я бачила»..</i>	Учень/учениця: - вміє класифікувати види любові з виокремленням братерської як найвищої; - усвідомлює важливість порятунку індивідуальності через відмову від егоїзму заради Іншого. - усвідомлює актуальність християнської етики любові у світлі сучасних конфліктних громадянських ситуацій.
17	1	Тема 17. Любов до Батьківщини <i>Що таке патріотизм.</i> <i>Готовність на самопожертву заради свого народу і країни.</i> <i>Василь Симоненко,</i> <i>«Лебеді материнства».</i>	Учень/ учениця: - знає приклади з української літератури та історії про подвиги захисників Вітчизни в різні часи; - усвідомлює чому герої жертвують своїм життям заради Батьківщини; - висловлює своє відношення до героїв і знає, що захищати Батьківщину – це обов'язок.
18	1	Тема 18. Матір Божя як прояв Божої любові до нас <i>«Оранта – Нерушима Стіна».</i> <i>Образ Пресвятої Богородиці у храмі Софії Київської.</i> <i>Характеристика ікон Образу Пресвятої Богородиці у храмах міста (на ілюстраціях, мультимедійних слайдах) та вдома</i> <i>Аналіз вірша Надії Гуменюк, «Матуся».</i>	Учень/учениця: - знає і розуміє значення поняття «Оранта»; - висловлює враження від усприйняття поезії та від почуттів, що виникли у перебігу уроку; - виразно читає вірш; - спроможний провести аналогії із сьогоденням; - виховує в собі почуття обов'язку і відповідальності; - розуміє символічний зв'язок між Софією, Любов'ю та Орантою.

		Леонід Полтава, « Три матусі».	
19	1	<p>Тема 19. Нагірна проповідь Ісуса Христа <i>Євангельські слова Ісуса Христа про любов. Тлумачення любові у християнській традиції.</i> <i>Заповіді блаженств.</i> <i>Аналіз вірша Богдана Стельмаха «Не обминай Христа»</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає і розуміє значення поняття «нові заповіді Ісуса Христа»; - вміє розрізняти старі заповіді і нову заповідь Любові; - знає, що таке закон і розуміє необхідність його існування в суспільстві; - розрізняє любов людську і любов Божу; - виявляє актуальний зміст і естетичну цінність поезії Б. Стельмаха; аргументує власну оцінку прочитаного; - виявляє ставлення до власної поведінки й поведінки інших з точки зору християнських , норм заповідей Ісуса Христа; - відчуває відповідальність перед законом , виховує в собі бажання виконувати заповіді Божі.
20	1	<p>Тема 20. Послання апостола Павла та його гімн любові <i>Виокремлення й аналіз усіх сенсів тексту послання.</i> <i>Розділ 13 Першого послання до Коринфян . Вірш</i> <i>Івана Франка «Любов».</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає основний зміст апостольського визначення любові, - вміє його використовувати принагідно до аналізу творів української художньої літератури; - володіє вмінням сприймати, аналізувати та інтерпретувати літературний твір у широкому культурному контексті; - виховує в собі почуття власної гідності, поваги до прав людини, гуманістичних традицій та загальнолюдських цінностей; - вміє пояснювати християнське уявлення про любов та висловлювати власні міркування про зміст творів, у яких відображено цю чесноту.
21	1	<p>Тема 21. Любов як почуття й основна християнська заповідь <i>Значення вислову: «Любові треба навчатися» .</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - поглиблює розуміння ролі та значення любові як основної християнської заповіді, висловлює власне ставлення до цієї

		<p><i>Про любов до друга та любов до ворога. Кого любити легше? Ірина Савекіна, « Навчи мене».</i></p>	<p>християнської чесноти;</p> <ul style="list-style-type: none"> - вміє пояснити зміст заповідей та інтерпретувати сенси їхнього змісту, закладені в творах на релігійну тематику; - усвідомлює важливу потребу уважного ставлення до ближнього, любові до нього; - уміє пов'язати попередньо засвоєне апостольське визначення любові зі змістом основної заповіді.
22	1	<p>Тема 22. Слово Боже як духовна зброя <i>Любов як мужність і витривалість у боротьбі. Образ торговців, вигнаних з храму: за яких обставин віруючий християнин може докладати силу? Витривалість та войовничість, жорсткість і жорстокість: порівняльний аналіз понять. Митрополит Іларіон (Огієнко) «Над світом Бог».</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - використовує знання з історії України про Запорізьке Військо та шанування ним образу Покрови Божої Матері; - вміє розповідати про вчинки козаків, висловлювати власні оцінки та міркування, аргументовано їх доводити; - усвідомлює ключові ознаки лицарських чеснот українських козаків, заповідані як духовний спадок нащадкам; - осмислює духовний зв'язок із історичним минулим рідного народу; - розуміє значення виразів «любов не бажає свого, не мислить зла, милосердствує, довготерпить»
23	1	<p>Тема 23. Форми любові <i>Любов і милосердя. Любов як основа милосердя у ситуаціях боротьби. Поняття прощення та співчуття. Образи та світоглядні інтерпретації Любові. Олена Плавенчук, « Проста істина»</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - усвідомлює милосердну природу любові та її універсальний характер; - навчається прощати; - позбавляється від бінарної опозиції «свої – чужі» та - усвідомлює необхідність ставати на позицію Третього у ворожих стосунках, виявляючи позитивні та негативні сторони кожної із конфліктних сторін.
24	1	<p>Тема 24. Любов до світу Божого,</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розмірковує про гармонійні

		<p>світу природи та правильного ставлення до них з боку людини як важливого прояву діяльної любові <i>Правила поводження людини у світі природи.</i> <i>Володимир Чубенко, «Як ми природу захищали».</i> <i>А. Качан, «Крихта хліба».</i></p>	<p>взаємини з природою та про покликання людини любити світ; - використовуючи життєвий досвід, - уміє розповідати про домашніх тварин та правила догляду за ними з використанням мультимедійних слайдів; - наводить уривки з художніх творів, у яких описано любов людини до природи; - дає власну оцінку зображуваному; вміє висловлювати свої думки про великий світ природи і місце людини в ньому, висловлювати аргументовані твердження про любов і милосердя; - усвідомлює турботу про світ природи і рідних людей як неодмінну рису гуманної, гідної поведінки; - пов'язує найсерйозніші екологічні проблеми сучасності з порушенням основних норм християнської етики.</p>
25	1	<p>Тема 25. Боже творіння – природа <i>Чи вміємо ми любити природу?</i> <i>Володимир Чубенко, «Як ми природу захищали».</i> <i>А Качан, «Крихта хліба».</i></p>	<p>Учень/учениця: - розуміє значення світу природи для людини та суспільства; - вміє вдумливо читати поезії, знаходити та пояснювати в них художні засоби; - висловлює своє розуміння іронічного зображення «захисників» природи у вірші В. Чубенка; - вміє висловлювати міркування про способи вираження любові до рідної землі, дискутує про це; - розвиває спостережливість, уміє доводити власну думку; - знає напам'ять вірш «Липка».</p>
26	1	<p>Тема 26. «Краса Божої любові – у красі Божого світу» <i>Аналіз творів:</i> <i>Тарас Шевченко, «Ой діброво – темний гаю...» ;</i> <i>Галина Кирпа, «Ну й гарно все придумав Бог».</i></p>	<p>Учень/учениця: - вміє образно відтворювати світоглядні уявлення про природу, знає кольори веселки, вміє кольористично описати кожен порок року; - висловлює міркування про способи відображення краси природи у різних видах мистецтва;</p>

			- прагне зберігати й помножувати красу світу природи
27	1	Тема 27. Любов до світу Божого , світу природи в творах українських поетів <i>Ліна Костенко, « Усе моє, все зветься Україна».</i> <i>Марія Шевчук, «Все , що дихає, - славить Бога».</i>	Учень/ учениця: - уміє виразно читати поезію; - розуміє значення і зміст художніх творів; - висловлює своє відношення до Божого світу; - уміє милуватися красою природи і відтворювати її у власних малюнках.
28	1	Тема 28. Віра, Надія, Любов у вашому житті <i>Підсумок знань, які одержали впродовж навчального року.</i> <i>Думки і почуття учнів від вивченого.</i> <i>Б. Ганаго, « Марічка».</i>	Учень/учениця: - усвідомлює чому треба жити і діяти морально; - розуміє чому провідниками в житті людей стали високі духовні якості; - знає визначення псалмів і вміє пояснити надію на Бога в псалмі 90; - усвідомлює, що живе гідно той, хто любить Бога і Людей.
	1	Узагальнюючий урок	
	1	Тестовий контроль навчальних досягнень	
	1	Регіональна екскурсія до церков рідної місцевості	

6 клас

БАТЬКИ І ДІТИ.

Розділ 1. Ми – християни. Моя родина (10 уроків).

Розділ 2. Виховання особистості в християнській родині (12 годин).

Розділ 3. Святкові традиції християнської родини (12 годин).

№ з/п	к-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до загальноосвітньої підготовки учня
РОЗДІЛ 1. Ми – християни. Моя родина (10 год.)			
1	1	Вступ <i>Християнський погляд на людину. Вдосконалення людини і її життя у світі.</i> <i>Значення батьківських</i>	Учень/учениця: - має уявлення про призначення людини на землі; - розмірковує про зміст життя і про вдосконалення людини;

		<p><i>настанов у житті.</i> <i>Буття (1М 1:26-28,</i> <i>(Мт. 7:24-27.</i> <i>Віктор Близнець. Повість</i> <i>«Звук павутинки».</i></p>	<p>- запам'ятовує ключову фразу твору «Добро не може вмерти, воно залишається в пам'яті».</p> <p>- виховує в собі повагу до людей, до родини.</p>
2	1	<p>Дитина – Божий дар <i>Сприйняття дітьми</i> <i>Христових повчань</i> <i>(Мт. 19:13-15).</i> <i>Житіє священомученика</i> <i>Ігнатія Богоносця.</i> <i>Спиридон Черкасенко</i> <i>«Маленький горбань».</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>- розуміє життя кожної людини як дар Божий;</p> <p>- вміє виразити Богові подяку за своє життя;</p> <p>- відчуває життя – як прямування до Небесного Отця.</p>
3	1	<p>Християнська родина: цінності і традиції <i>Роль батька й матері в родині</i> <i>(Еф. 5:12-30).</i> <i>Святе Письмо: «Привчай дитину до дороги її, і вона, коли постаріє, не вступиться з неї».</i> <i>Т.Г. Шевченко «Нічого кращого немає у нашій раї на землі»</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>- дає опис християнських родин;</p> <p>- пояснює важливість правильних взаємовідносин між членами родини;</p> <p>- відчуває особливу роль батьків у вихованні та навчанні дітей;</p> <p>- наводить приклади з власного життя.</p>
4	1	<p>Ієрархічна будова сім'ї <i>Головні обов'язки членів родини. Щасливі діти у щасливій родині.</i> <i>(Мт. 15:4), (Мр. 7:10).</i> <i>Приклади з життя святих</i> <i>(Преподобні Серафим Саровський та Сергій Радонезький).</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>- дає морально-духовні описи християнських родин;</p> <p>- відчуває важливість збереження ієрархії в сучасній родині;</p> <p>- розуміє чому в щасливій родині – щасливі діти;</p> <p>- усвідомлює важливість щасливої родини для долі дитини.</p>
5	1	<p>Повага до батьків <i>(Еф. 6:1-4).</i> <i>5 заповідь Божа:</i> <i>«Шануй батька свого та матір свою...».</i> <i>Обов'язок дітей шанувати батьків.</i> <i>Житіє святителя Іоана Златоуста.</i> <i>Приклад життя преподобного Лаврентія Чернігівського.</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>- знає Божу заповідь любові до батьків;</p> <p>- розуміє значення послання св. апостола Павла до Ефесян;</p> <p>- зазначає важливість поваги у відносинах з батьками;</p> <p>- визначає пріоритет поваги і шанування батьків;</p> <p>- вміє розмірковувати на тему</p>

		<p><i>О. Довженко.</i> <i>Автобіографічна повість</i> <i>«Зачарована Десна».</i></p>	<p>збереження традицій від покоління до покоління; - знає і називає обов'язки дітей перед батьками; - ставить собі за мету виховання цієї важливої звички.</p>
6	1	<p>Батьківське благословіння та цінність благословіння <i>Вірність батьківському заповіту.</i> <i>Заповіт святого князя Ярослава Мудрого своїм синам. Повчання Володимира Мономаха.</i> <i>Біблійні тексти про батьківське благословення (1М 27:29, 30; 48:15, 16), (Єр. 32:29-30), (1 Кор. 14:14, 14 :19).</i></p>	<p>Учень/учениця: - розуміє мудрість і досвід предків; - знає, у чому важливість батьківських настанов; - усвідомлює потребу дотримання найкращих традицій української християнської родини; - обґрунтовує порівняння шанування настанов батька з шануванням настанов Батька Небесного.</p>
7	1	<p>Виховую себе в родині <i>Оточення дитини в родині, брати та сестри. Відносини Тараса Шевченка з його сестрами.</i> <i>Вірш Т.Г. Шевченка «Сестрі», присвячений сестрі Ярині («Минаючи убогі села»).</i> <i>Станіслав Чернілевський.</i> <i>Поезія «Теплота родинного інтиму», «Забула внучка в бабці черевички».</i></p>	<p>Учень/учениця: - усвідомлює родину як першу школу суспільного життя; - наводить біблійні приклади праведних родин; - знає приклади з української літератури.</p>
8	1	<p>Рідна мова і обов'язок її знання <i>Дар мови - безцінний Божий дар.</i> <i>Не зраджуйте рідній мові. (Діяння святих апостолів 2:1-12; 1 Кор. 14, 1-4, 9, 13-14)</i> <i>Святий Іоан Златоуст і святі Кирило та Мефодій як вчителі писемності.</i> <i>В. Самійленко. «Українська мова».</i> <i>Дмитро Білоус. «Мова калинова».</i></p>	<p>Учень/учениця: - обґрунтовує потребу шанобливого ставлення до рідної мови як до заповіту пращурів; - трактує мову як дар Божий; - усвідомлює, що зберегти мову українцям допомогли могутні корені і віра в Божу благодать; - пам'ятає, що мові, як Божій науці, не можна зраджувати.</p>
9	1	Приклади життя	Учень/учениця:

		благочестивих сімей <i>Житіє праведного Філарета Милостивого. Житіє преподобного Іоанна Кущника. Іван Котляревський – ідеал сімейного життя у пісні з п'єси «Наталка Полтавка» («де згода в сімействі...») Приклади українських святих (Собор Київських святих).</i>	<ul style="list-style-type: none"> - знає та розповідає про відомі благочестиві родини; - обґрунтовує їх життя та суспільну діяльність; - усвідомлює потребу дотримання найкращих традицій української християнської родини.
10	1	Родина – це домашня Церква, це – перша школа, а мати – перша вчителька <i>Святе Письмо про сімейні стосунки. (1 Петр. 3:7-12; Колосян 3:18-21; 1 до Тимофія 2:8-10) Праведні Йоаким та Анна, Захарія та Єлизавета. Приклади з родинного життя св. Димитрія Ростовського.</i>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - усвідомлює родину як першу школу суспільного життя; - називає принципи функціонування родини; - розуміє роль і значення матері в родині; - знає приклади праведних сімей і розуміє в чому їх значення для сучасної родини; - знає що домашня Церква – це прагнення душі.

РОЗДІЛ 2. Виховання особистості у християнській родині (14 год.)

11	1	Ідеали християнського вдосконалення <i>Розвиток духовної особистості. «Без Мене нічого не можете ви». (Ів.15:5)</i>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - усвідомлює потребу самовдосконалення; - знає визначальну роль християнських ідеалів на цьому шляху; - усвідомлює потребу у співпраці з Богом; - аргументує радість від вміння зберігати Заповіді Божі і перебувати в любові Його.
12	1	Чуйність до потреб своїх ближніх: старших та молодших <i>Товариські стосунки в родині. Василь Сухомлинський «Як потрібна дружна родина».</i>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - пояснює принципи взаємин між членами родини; - усвідомлює формування братерських стосунків у спільноті (сім'я, школа, вулиця); - наводить приклади своєї родини.

13	1	Шанування християнських традицій української родини <i>Молитва як основний елемент літургійного життя в родині.</i> <i>Праведний Іоан</i> <i>Кронштадський у дитинстві.</i> <i>Молитва як жанр літератури.</i> <i>Господня молитва «Отче наш».</i> <i>Поетичні молитви. Дмитро Білоус «З Божою поміччю».</i> <i>Наталія Герман «Благослови».</i>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - може назвати історії з життя християнських родин і їх традицій (любов, злагода і мир); - розуміє духовне значення молитви; - визнає потребу в молитві для життя людини; - знає напам'ять «Отче наш», поетичні молитви; - відчуває духовне начало молитви та її важливості у житті людини; - уміє вирізняти молитву як жанр лірики, розуміє особливості молитов.
14	1	Відповідальність перед батьками <i>Любов та повага у взаєминах батьків і дітей.</i> <i>Хрещені батьки. Народні традиції шанування хрещених батьків.</i> <i>Михайло Стельмах «Щедрий вечір»</i>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розуміє, що любов до батьків освячена Божою Благодаттю; - усвідомлює необхідність вдячності батькам і свою відповідальність за їх старість; - усвідомлює необхідність хрещених батьків.
15	1	Виконання обов'язків членами християнської родини <i>Закони в родині для всіх однакові.</i>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - усвідомлює, щоб виконання своїх обов'язків приносило користь – необхідно бути відповідальним; - усвідомлює: «якщо не я, то хто?»; - відчуває підтримку родини.
16	1	Формування добрих звичок <i>Правдомовність, щирість, патріотизм, честь.</i>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - визначає роль добрих звичок у житті людини; - з власного досвіду знає важливість мудрих порад для виховання своєї особистості; - розуміє зміст повчань і знає як відстояти свою честь
17	1	Захист людського життя у старості <i>Послух і пошана до старших.</i> <i>Приклади з життів святих.</i> <i>Павло Бажов «Срібне</i>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розуміє цінності старості, зрілості та досвіду ближнього; - усвідомлює потребу поваги до старших членів родини;

		<i>копитце».</i>	<ul style="list-style-type: none"> - розуміє потребу захисту життя у старості; - на прикладах своєї родини вміє пояснити чому треба бути чуйними до людей похилого віку; - наводить приклади з життя святих.
18	1	Формування характеру та самосвідомості <i>Святе Письмо – найкращий у цьому помічник.</i> <i>«Будьте відважні: Я світ переміг» (Іоан 16:33).</i> <i>Емма Андрієвська. «Казка про Яян».</i>	Учень/учениця: <ul style="list-style-type: none"> - знає про особливості молодого віку; - усвідомлює цінність знань і переконань у житті людини; - аргументує важливість не гаяти час і бути витривалим та наполегливим; - розуміє поняття «притча» в літературі; - вчиться бачити і розуміти красу світу, гармонійно і щасливо жити в ньому.
19	1	Щедрість і гостинність <i>Блаженніше давати, ніж приймати (Дії 20:35).</i> <i>Євангельська притча про немилосердного боржника (Мт. 18:12-35).</i>	Учень/учениця: <ul style="list-style-type: none"> - розуміє Божі настанови бути щедрими та гостинними; - розуміє чому треба давати милостиню; - вміє пояснити чого навчає нас Ісус у цій притчі; - з власного досвіду знає про гостинність української родини.
20	1	Ставлення до праці <i>Роль праці.</i> <i>Винагорода за працю. Біблійні слова Ісуса Христа: «Останні будуть першими, а перші останніми!».</i> <i>Благодійність.</i> <i>Притча про робітників у винограднику (Мт.20, 1-16).</i>	Учень/учениця: <ul style="list-style-type: none"> - обґрунтовує потребу людини формувати у собі схильність до працьовитості і творчості; - розуміє цінність праці та співпраці у людському житті; - аргументує правильність християнського підходу до винагорода за працю; - розуміє в чому справедливості господаря виноградника; - розуміє благодійність як діяльність во славу Божу.
21	1	Важливість правильного вибору професії <i>Вибір професії –самостійно чи з допомогою батьків.</i>	Учень/учениця: <ul style="list-style-type: none"> - усвідомлює відповідальне ставлення до вибору професії; - розуміє важливість досвіду

		<i>Григорій Сковорода про значення «сродної праці». Байка «Бджола і Шершень» Кант «Стоїть явір над водою...»</i>	батьків і з вдячністю приймає їх допомогу; - знає свій талант і пояснює свій майбутній вибір.
22	1	Узагальнюючий урок	
РОЗДІЛ 3. Святкові традиції християнської родини (10 год.)			
23	1	Музика і молитва, церковний піснеспів <i>Розвиток церковного хорового співу як виду сучасного мистецтва. Свято входу Господнього в Єрусалим. Великдень.</i>	Учень/учениця: - розповідає про молитовні піснеспіви в храмах; - знає приклади молитовного співу в церкві; - знайомий з визначними хоровими колективами України (капела ім. Ревуцького); - розповідає про християнський зміст подій, що зображені в цих творах; - з задоволенням виконує веснянки та гаївки.
24	1	Церковна архітектура <i>Найвідоміші церкви України. Екскурсії до храмів. Києво-Печерська лавра як головна Святиня України.</i>	Учень/учениця: - називає найважливіші храми Києва, розповідає про їх історію та значення; - знає історію Києво-Печерської лаври; - визнає важливість збереження краси церковної архітектури; - може назвати місця паломництва в Україні.
25	1	Свято як сакральна форма життя <i>Християнські свята в українській літературі і в образотворчому мистецтві. Твори Михайла Стельмаха «Щедрий вечір», «Гуси-лебеді летять», Т. Шевченко «На Великдень, на соломі». Ігор Калинець. Вірш «Писанки».</i>	Учень/учениця: - знає про писанку як символ воскресіння Христа; - пізнає знакову систему символів писанкарства українців; - усвідомлює та аргументує потребу шанування християнських свят; - розповідає про християнське шанування неділі; - називає українських письменників – авторів творів на християнську тематику; - називає відомі картини відомих

			світових художників на біблійну тематику.
26	1	Духовна і світська музика <i>Духовний гімн України</i> <i>«Божє великий єдиний», Микола Лисенко як символ української духовності.</i> <i>Використання народної творчості відомими українськими композиторами.</i> <i>О. Кониський «Молитва».</i>	Учень/учениця: - знає відмінності між духовною і світською музикою; - знає напам'ять текст духовного гімну України; - вміє роз'яснити значення окремих його частин; - називає композиторів – авторів духовної музики: Максим Березовський, Дмитро Бортнянський, Артем Ведель, Кирило Стеценко та інші. - знає про їх значення для музичного мистецтва; - знає і виконує народні пісні.
27	1	Церковні дзвони і дзвонове мистецтво <i>Київський Михайлівський собор як приклад сучасного дзвонового мистецтва.</i>	Учень/учениця: - розглядає головні напрямки формування духовної релігійної культури – дзвонове мистецтво; - уміє розрізнити дзвони до різних подій і до різних християнських святкових традицій.
28	1	Пам'ятай день святий святкувати <i>Субота у Старому Заповіті та неділя у Новому Заповіті.</i>	Учень/учениця: - розуміє зміст християнської «неділі і суботи»; - знає 4 Заповідь Божу і про особливе значення пошани до цих днів; - знає про відповідальність проведення недільного дня згідно з християнськими традиціями.
29	1	Потреби людини і основні події церковного року, що пов'язані з християнськими святами <i>Храмові свята (За християнським церковним календарем).</i>	Учень/учениця: - має загальне уявлення про християнські свята; - може переповісти змісти і значення церковних свят і різноманітність їх обрядів; - дізнається про перебування людини в середовищі святкового дійства і про вплив богослужіння на людину.
30	1	Свята Трійця (Зелені свята) та свята на честь Пресвятої	Учень/учениця: - знає про сакральний зміст цих

		Богородиці <i>Вірш В. Свідзінського, «Зелені свята»</i>	свят; - може навести приклади з життя святих апостолів, які були свідками цих подій; - має уявлення про третю Божественну іпостась – Дух Святий; - орієнтується в часі свят на честь Матері Божої.
31	1	Сучасне християнське мистецтво <i>Кіно, театр, медіа-засоби.</i>	Учень/учениця: - вміє розрізняти види християнського і світського мистецтва; - знає основні програми телебачення на християнську тематику; - виявляє своє відношення до фільмів на християнську тематику; - вміє розповісти про значення фестивалів, конкурсів та виставок.
32	1	Узагальнюючий урок	Творча дискусія: «Шляхи людства у пошуках морального ідеалу».
33		Регіональні екскурсії.	
34		Екскурсія в Видубицький монастир.	

7 клас

Мир, злагода та спільна праця (34 год.)

РОЗДІЛ 1. Життя в мирі і злагоді з іншими людьми (14 годин).

РОЗДІЛ 2. Праця на користь людини (10 годин).

РОЗДІЛ 3. Спільна праця в суспільстві (10 годин).

РОЗДІЛ 1. Життя в мирі і злагоді з іншими людьми (14 годин).			
№ п/п	К-ть годин	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учня
1	1	Вступна бесіда <i>Ближній, як втілення образу Божого.</i> <i>Дружба, як прояв служіння ближньому.</i> <i>Мистецтво бути другом і</i>	Учень/учениця: - на основі біблійних прикладів аргументує важливість дружби; - розуміє доцільність християнських підходів у

		<p><i>обирати друзів.</i> <i>Притча про доброго самарянина</i> <i>(Мт.2:1-12).</i></p>	<p>виборі друзів; - усвідомлює дружбу як обов'язок служити ближньому; - пояснює морально-етичний зміст притчі.</p>
2	1	<p>Відображення важливості дружби в народній мудрості і Святому Письмі <i>Притчі Соломона.</i> <i>27:10.</i> <i>«Ви друзі Мої, якщо чините все, що Я вам заповідаю» (Ів.15:14)</i></p>	<p>Учень/учениця: - на прикладі народної мудрості вміє оцінювати друга; - на основі прикладу Святого Письма аргументує важливість дружби; - розуміє сказане: «Брат не може бути другом, але друг – завжди брат».</p>
3	1	<p>Вимоги до дружби у дітей та підлітків <i>Що означає бути справжнім другом?</i> <i>Найголовніше в дружбі – це спільні погляди, бажання поділитися радістю і взаємодовіра.</i></p>	<p>Учень/учениця: - пам'ятає, що довіряти можна тільки друзям, а вибирати друзів – то мистецтво; - усвідомлює що бути другом означає вірити і довіряти; - аргументує значення дружби, як найбільший людський скарб</p>
4	1	<p>Що є основою доброї дружби <i>Євангеліє від Івана, де Ісус називає апостолів друзями</i> <i>(І. 15:12-17).</i></p>	<p>Учень/учениця: - обґрунтовує біблійний вислів: « Любіте один одного»; - знає важливість прощення невеликих недоліків друзів і надає допомогу в їх подоланні; - з власного досвіду наводить приклади справжньої дружби; - знає пісні про дружбу</p>
5	1	<p>Правила дружби <i>Добровільна допомога, довіра, терпимість.</i></p>	<p>Учень/учениця: - розглядає і аналізує приклади справжньої дружби; - розуміє значення довіри; - наводить приклади з власного життя про небайдужість і любов до друзів; - визначає, що дружба</p>

			повинна бути дієвою.
6	1	<p>Тіштеся з тими, хто тішиться і плаче з тими, хто плаче (Мр. 6:31-34).</p> <p><i>Будьте уважні до інших.</i></p> <p><i>Христос завжди знаходив час для друзів.</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розуміє значення подвижницького служіння людям; - наводить приклади жертовності з біблійних сюжетів і з сучасності; - пояснює історію зцілення Лазаря; - знає що жертовність - це свідчення любові.
7	1	<p>Єдиний спосіб мати друга – це бути ним</p> <p><i>Справжні друзі – безцінні.</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розуміє вислів: «Щоби мати друзів, потрібно самому бути другом»; - знає, що дружбу можна знайти як дорогоцінний камінь і дуже легко втратити; - розуміє : хто жертвує, тому віддається сторицею; - аргументує християнський зміст дружби.
8	1	<p>Товариськість і приятелювання в родині, школі і з сусідами</p> <p><i>Святий вечір та Різдво – спільна радість.</i></p> <p><i>Михайло Стельмах, автобіографічна повість «Гуси-лебеді летять».</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає про значення добрих справ для збереження миру в родині; - визначає ознаки духовної турботливості не лише в мирських справах; - наводить приклади дружби, миру і взаємної любові в родині на основі українських традицій.
9	1	<p>Духовна праця над собою</p> <p><i>Притча про таланти. (Мт.25:14-30). Здатність творити добро. Особливі творчі здібності – дар Божий кожній людині.</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає, що треба жити за Божими правилами; - розуміє, що на цьому шляху треба слідувати Божим заповідям; - пояснює основний зміст притчі про таланти; - усвідомлює відповідальність за розвиток власних здібностей.
10	1	Що слід робити, аби знайти	Учень/учениця:

		справжніх друзів <i>Блаженний Августин: «У головному єдність, у другорядному – свобода, у всьому – любов».</i> <i>Григор Тютюнник. Повість «Климко».</i>	- розуміє вислів Блаженного Августина як керівництво в діях; - усвідомлює свою відповідальність за друга; - аргументує: треба жити праведно, бути вірним Небесному Отцю і закликати до цього ближніх.
11	1	Безкорислива допомога Молитва як духовна допомога. Значення молитви (молитва за близьких, Молитва матері до Бога, до Пресвятої Богородиці). Милостиня. Лк.1:46-55; 1М 15:7-11; Рим.15:26; 2 Кор. 8-16; Еф 4:28. Т. Шевченко. Поезія «Свою Україну любіть». Дмитро Білоус. «Воздамо молитву щиро», «І моляться ревно».	Учень/учениця: - знає про справи добра; - розуміє, що за допомогою може бути тільки вдячність; - знає вислів: «Нехай не знає твоя ліва рука, що дала права»; - наводить приклади добрих вчинків, що потребують прихованості; - пояснює виховну роль молитви; - розповідає про людські прохання в молитвах.
12	1	Самовдосконалення всіх духовних сил <i>Розум, воля, почуття.</i> <i>Бути потрібним людям</i> <i>(Мт 5:3-12, 4),</i> <i>(1 Кор. 3:9-17).</i>	Учень/учениця: - розуміє значення праці над своїм вдосконаленням; - вивчає можливості людей, завдяки яким вони стають кращими; - розвиває наполегливість у вихованні характеру.
13	1	Вміння бути вдячним <i>Подячні молитви.</i> <i>Зцілення десяти прокажених (Лк. 17:11-19). Заповіді блаженств. Взірець досконалості – наш Отець небесний. Вчення апостола Павла про «будівництво» особистості</i>	Учень/учениця: - розуміє і розрізняє вдячність перед Богом і перед людьми; - знає про вдячність Богу у молитві; - усвідомлює, що вдячність і віра рятують.
14	1	Милосердя Потреба творити добро. <i>Святий Микола Чудотворець</i> <i>Мірлікійський як великий благодійник і визволитель від скрутного становища.</i>	Учень/учениця: - знає основні справи милосердя; - знає, що так взиває до совісті кожного Христос; - усвідомлює, що це є

		«Будьте милосердні, як Отець ваш, що на небесах» (Лк. 6:36)	основний закон життя; - впевнений, що милосердя допомагає людині стати щасливою.
15	1	Урок – диспут: «Цінність дружби».	<i>Вміння обирати найцінніше у житті.</i>
РОЗДІЛ 2. Праця на користь людини (10 годин).			
16	1	Праця та її необхідність для життя християнина <i>Любов до праці. (2 Солунян 3:6-13). Притча про робітників у винограднику (Мт. 20:2-14). Лінь як великий гріх. «А хто з вас не працює, той нехай не їсть» (2 Сол. 3:10). Працелюбність святих. Винагорода за працю.</i>	Учень/учениця: - розуміє потребу праці для християнина; - розуміє про появу хліба на нашому столі; - дає відповідь на питання чому треба пам'ятати про хліб Небесний; - знає прислів'я та приказки про працю і хліб; - визначає правильність наказу мовчки працювати та власний хліб їсти.
17	1	Духовний труд над собою <i>Вдосконалення талантів даних Богом. Нагорода за працю над своїми здібностями. Засудження недбальства Самим Спасителем: «тому, хто має, додасться, а в того, хто не має, забереться і те, що він ніби має» (Мт. 25:29).</i>	Учень/учениця: - розповідає про розвиток особистих здібностей; - розуміє потребу відкриття і вдосконалення талантів; - усвідомлює Божу допомогу у вдосконаленні таланту; - аргументує вислів «не закопати» свій талант; - наводить приклади з власного життя та життя видатних людей.
18	1	Світ матеріальний та світ духовний Самовдосконалення в праці. (1Мт. розділи 1 і 2), (Мт. 5:48). <i>Божє призначення людини – перетворити цілий світ на Едемський сад. Творчі здібності і свобода як ознаки богоподібності людини.</i>	Учень/учениця: - визначає, як найбільшу цінність, бути з Богом і долучитися Царства Небесного; - розуміє правильність життєвого вибору; - розуміє самовдосконалення як «потрійний» обов'язок: перед Богом, перед собою і перед своїми ближніми.
19	1	Незримий труд душі	Учень/учениця:

		<p><i>Творчість – дар Божий (2 Хр. 2:12, 13).</i></p> <p><i>Приклад життя преподобного іконописця Аліпія.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - знайомиться з прикладами християнської святості (апостоли ,святителі, преподобні, мученики, іконописці та інші); - розуміє різницю між значеннями «Бог- Творець» і « людина – творець»; - наводить приклади з життя подвижників християнської віри.
20	1	<p>Навчання – це вид праці</p> <p>Святі, які допомагають у навчанні.</p> <p><i>Сергій Радонезький, Іоан Кронштадтський.</i></p> <p><i>Труднощі названих угодників Божих у дитинстві через неможливість належно навчатися. Молитва та Божя допомога. Видіння підліткові (отрокові) Варфоломієві (майбутньому отцеві Сергієві). Відповідь Бога на щирі і завзяті прохання школяра Івана Сергєєва, майбутнього протоієрея Іоана.</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - навчається розмірковувати про своє навчання, про набуті знання та їх використання; - знає, що Бог створив людину і прагне від неї постійного навчання та удосконалення; - аргументує народну мудрість: «Під лежачий камінь вода не тече».
21	1	<p>Божий дар знань і праця на цьому шляху</p> <p><i>«Поки маємо час, усім робімо добро» (Гал.5:22).</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - на прикладі з послання ап. Павла до Галатів розуміє чому треба робити добро всім людям; - усвідомлює, що означає Божий план спасіння щодо людини.
22	1	<p>Повага до праці і прагнення доброї професії</p> <p><i>Притча про зерно гірчичне і про закваску (Мт. 13:31-33). Слова Олександра Довженка: «Найсвітліша краса людини в труді». Зростання в досконалості – результат постійної праці над собою та Божої допомоги в цьому.</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розуміє головні засоби в професії – це здібності і талант людини; - усвідомлює що кожна праця потрібна і почесна; - аргументує свою впевненість в тому ,що праці потребує наша душа; - знає що кожную справу треба виконувати ретельно;

			- вміє пояснити повчання притчі.
23	1	Праця як турбота про ближніх <i>Облагородження працею. Різні види праці: особиста, родинна, суспільна. Безкорисливість як уподібнення Богові (Мт. 5:45-48).</i>	Учень/учениця: - розуміє працю в великій родині як добровільну допомогу батькам, виховання молодших і турбота про старших (дідусів і бабусь); - знає що доброю працею люди служать ближнім і Всевишньому; - усвідомлює облагородження людини працею на користь суспільства.
24	1	Все добре в житті є результатом праці <i>Приклади життя і творчості Вольфганга Амадея Моцарта, Людвіга ван Бетховена. Християнські, церковні твори названих великих композиторів. «Реквієм», «Ода радості»</i>	Учень/учениця: - знає що праця є основою життя людини; - розуміє користь від працелюбності; - знає що роботу треба виконувати без поспіху, осмислено; - усвідомлює винагороду за працю як результат праці; - ставить перед собою завдання: брати приклад наполегливості з життя видатних композиторів.
25	1	Учнівські проекти: «Проблема захисту світу як Божого творіння».	Учень/учениця: - пояснює етапи формування світу як Божого творіння; - характеризує проблеми, що стоять сьогодні перед людиною; - формує основи духовного захисту людей та живих істот нашої планети.
РОЗДІЛ 3. Спільна праця у суспільстві (10 годин).			
26	1	Праця у родині: традиції і цінності <i>Притча про слухняного і неслухняного сина (Мт. 21: 28-31). Зроблена справа незрівнянно більша, ніж</i>	Учень/учениця: - розуміє необхідність виконання завдань батьків досконало, а головне у пошані до них; - намагається розглядати дії

		<p>обіцянка і її невиконання. <i>Анатолій Дімаров «Блакитна дитина».</i></p>	<p>синів у притчі з власної позиції; - знає про взаємопідтримку батьків і дітей в українських родин; - усвідомлює потребу виховання дітей за нормами християнської моралі.</p>
27		<p>Суспільно корисна праця в школі і вдома <i>Волонтерський рух, соціальне служіння. Притча про доброго самарянина (Лк. 10:25-30).</i></p>	<p>Учень/учениця: - розуміє потребу людини отримувати задоволення від добре виконаної спільної праці; - усвідомлює мету, у процесі будь-якої праці одержати користь для своєї душі, для задоволення духовних потреб.</p>
28		<p>Християнська традиція – толока <i>Прибирання лісів, парків, річок, будівництво храмів, будинків; допомога незаможним сусідам, близьким людям.</i></p>	<p>Учень/учениця: - розуміє потребу безкорисливого служіння ближньому; - знає приклади безкорисливої допомоги людям з художніх творів українських письменників.</p>
29		<p>Важливість терпіння в праці задля інших людей <i>Вадим Сенчук: «По волосинці», «Терпеливий павучок».</i></p>	<p>Учень/учениця: - розмірковує про різні можливості людини та їх використання; - розглядає оповідання та притчі і дає їм моральну оцінку; - усвідомлює необхідність наполегливості в праці.</p>
30		<p>Лінь – як смертний гріх <i>Подолання лінощів. Вадим Сенчук «Ледащість».</i> <i>Повторення притчі про таланти. Настанови апостола Павла Солунським християнам. Обов'язок працювати – четверта Божя заповідь (2 М. 9:20).</i></p>	<p>Учень/учениця: - розуміє значення любові до праці в житті людини; - усвідомлює небезпеки недбалості і лінощів; - аргументує гріховний характер ліні на основі Заповідей Божих і творів мистецтва; - наводить негативні приклади лінощів та</p>

			позитивні - працьовитості.
31		Український народ – працьовитий народ <i>«Щоб в достатку ми жили, – треба вчитись у бджоли».</i>	Учень/учениця: - знає приказки та прислів'я, пов'язані з працею; - усвідомлює значення праці та працьовитості в українському національному характері; - наводить приклади працьовитості в традиційному побуті українців.
32		Конкурс учнівських проєктів на тему	<i>«Хто працює на землі, в того повно на столі».</i>
33		Узагальнюючий урок	
34		Суспільно корисна акція	

8 клас

МОРАЛЬНІ ТА ЖИТТЄВІ ДОРОГОВКАЗИ ДЛЯ ЛЮДИНИ

Розділ 1. Церква і християнські орієнтири (13 годин).

Розділ 2. Сім'я першооснова духовного світу (10 годин).

Розділ 3. Християнська родина у суспільстві (11 годин).

РОЗДІЛ 1. Церква і християнські орієнтири (13 годин).			
1.	1	Вступ <i>Християнська етика – моральний аспект життя людини. Вчення про доброчесність як одну з найважливіших ознак людини. Добро, краса, правда і любов як вічні цінності. Божественне, надприродне походження. Вчення про доброчесність.</i>	Учень/учениця: - розмірковує про потребу людини в міцному духовному і моральному фундаменті для самореалізації; - ставить перед собою завдання самовдосконалення на основі вічних цінностей; - пропонує свою стратегію росту; - розуміє різницю між світською і християнською етикою; - розуміє старозавітні та Христові повчання та притчі.
2.	1	Головні орієнтири на життєвому шляху людини <i>Божі доброчесності (чесноти): віра, надія і любов. Гімн любові</i>	Учень/учениця: - має поняття про життєві орієнтири; - усвідомлює значення

		<p><i>апостола Павла (1 Кор. 13:1-13). Свідчення Спасителя вчителів Никодимові (Ін 3:16). Апостол і євангеліст Іоан Богослов про значення віри, надії і любові (1 Ін. 3; 4:7-21), (1 Ін.5:1-13). «Бог є любов» (1 Ін. 4:16).</i></p>	<p>духовних цінностей у житті людини; - розуміє важливість моральних цінностей; - наводить приклади життя згідно з високими моральними ідеалами.</p>
3.	1	<p>Види законів Християнський моральний ідеал, виражений у Божих Заповідях. Природні, моральні та юридичні закони. Порядок у природі та правила життя людини встановлені Богом. Божі заповіді (Вих. М. 20:1-17).</p>	<p>Учень/учениця: - розуміє і знає заклик Ісуса Христа: «Будьте досконалі, як досконалий ваш Отець Небесний»; - знає головні орієнтири, які регулюють відносини між людьми; - усвідомлює значення народних звичаїв, що визначають правила і діяльність людей; - прагне до вдосконалення на основі десяти Божих Заповідей.</p>
4.		<p>Божі Заповіді – основа життя християнина Повторення Божих заповідей. Заповіді блаженств (Мт. 5:1-12) і любові (Мт. 22:36-40).</p>	<p>Учень/учениця: - називає види Законів; - розуміє значення Законів; - усвідомлює християнський моральний ідеал, як захист від гріха; - аргументує, що жити за Заповідями Ісуса Христа – означає шанувати закладений Ним Закон, як Закон любові і гармонії; - мотивує своє захоплення досконалістю Ісуса Христа.</p>
5.	1.	<p>Божі Заповіді у взаєминах людини з Богом «Я - Господь Бог твій...» (Вих. 20:2). Бог Єдиний, вічний, всемогутній, всезнаючий, Промислитель, Всеблаженний, Всезадоволений, Дух, Світло,</p>	<p>Учень/учениця: - усвідомлює необхідність законослухняності; - розуміє, що дотриманням Заповідей, люди наближаються до Бога; - мотивує своє відношення до виконання заповідей;</p>

		<i>Любов, Творець світу і людини.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - знає потребу великих зусиль і праці над собою; - наводить приклади життя святих. - пояснює чому Бога називають Творцем світу.
6.	1.	Нехай не буде в тебе інших богів... <i>(Вих. 20:3). Чому Бог Один і Єдиний. Якщо людина не шанує Бога, то неминуче потрапляє у залежність, рабство гріха. Гроші, влада, згубні задоволення, самолюбство як ідоли. Забобонність – покладання не на Бога, а на випадок і вигадку.</i>	Учень/учениця: <ul style="list-style-type: none"> - називає Ісуса Христа ідеалом для наслідування; - знає і пояснює значення довіри до Бога; - усвідомлює до чого приводить Порушення Божих Заповідей; - розуміє недопустимість ідолопоклонства та забобонів.
7.	1.	Не призывай намарне імені Господа Бога твого (Вих. 20:7). <i>Бог як незбагнений, недосяжний, невимовний, неприступний, безсмертний. Таємничість, велич і святість Його імені як основа шанування Бога. Легковажне ставлення до Божого імені, божба, клятви, особливо неправдиві – гріхи проти цієї Заповіді.</i>	Учень/учениця: <ul style="list-style-type: none"> - усвідомлює необхідність пошани до Божого імені; - Знає та розуміє Заповідь про Боже ім'я; - називає і пояснює прояви порушень цієї Божої Заповіді.
8.	1.	Християнське шанування неділі <i>«Пам'ятай день суботній, щоб святити його» (Вих. 20:8). Святий день для християн – неділя, оскільки саме в цей день тижня відбулося Воскресіння Христове – ново заповітна Пасха. Походження слова «Великдень». Недільні і святкові дні як відпочинок від буденних справ. Особлива необхідність добрих, духовних справ у недільні та святкові дні.</i>	Учень/учениця: <ul style="list-style-type: none"> - знає Божу Заповідь про святковий день; - аргументує потребу святкувати неділю; - усвідомлює важливість праці та відпочинку для людини; - знає що духовна праця в неділю – це вираження любові до Бога.
9.	1.	Заповіді Божі по відношенню до ближнього <i>«Шануй батька і матір: добре тобі буде і довго будеш жити</i>	Учень/учениця: <ul style="list-style-type: none"> - знає Заповідь про пошану до батьків; - розуміє свій обов'язок перед

		<p>на землі» (Вих. 20:12). Вдячність Богові та батькам за дар життя. Особливість цієї – П'ятої Заповіді Божої – обітниця нагороди за її виконання.</p>	<p>батьками; - усвідомлює необхідність поваги до старших, учителів, наставників, вихователів.</p>
10.	1.	<p>Цінність життя «Не вбивай» (Вих. 20:13). «Не чини перелюбу» (Вих. 20:14). «Не кради» (Вих. 20:15). «Не свідчи на ближнього твого» (Вих. 20:16). «Не бажай нічого, що є в ближнього твого» (Вих. 20:17). Іван Карпенко-Карий. Трагікомедія «Сто тисяч».</p>	<p>Учень/учениця: - знає Божу Заповідь про цінність життя; - усвідомлює потребу дбати про життя та здоров'я своє і своїх ближніх; - аргументує необхідність поміркованості в нагромадженні матеріальних благ; - пояснює сутність поняття «чистота серця»; - пояснює необхідність збереження власного доброго імені та доброго імені ближніх; - обґрунтовує необхідність боротьби з гріховними схильностями і звичками як руйнівними і смертельно небезпечними для людини.</p>
11.	1.	<p>Заповіді Божі у виборі життєвого шляху Шлюб і подружжя (Мт. 19:6). Пошана людської гідності. Повторення оповідання про створення світу і людини (Бут. 1:26-31; 2:18). Перше диво Христа – на весіллі в Кані Галілейській (Ін. 2:1-11). Чернечий (безшлюбний) стан життя і як наслідок гріхопадіння людини і необхідності більшої посвяти себе Богові. Приклад Іоана Хрестителя (Мт. 3:1-12). Борис Олійник. Поезія «Вибір». В. Сосюра. Поезія, що стала піснею «Васильки».</p>	<p>Учень/учениця: - знає зміст десяти Заповідей Божих; - усвідомлює шляхи виконання їх у повсякденному житті; - аргументує можливості різних шляхів християнського життя (подружжя, священство, чернецтво); - розуміє значення гідності людини як богоподібного ества; - розповідає про головні правила життя в подружжі і родині.</p>
12.	1.	Заповіді любові	Учень/учениця:

		<p><i>Ісус Христос – виконавець Заповідей Любові (Мт. 5:16-48, 22:36-40; (Ін. 3:16). Т.Г. Шевченко. Поезія «Молитва».</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - знає зміст Заповідей любові; - розповідає про Ісуса Христа як Божого Сина та Боголюдину; - наводить приклади служіння Христа людям; - розуміє значення викупительної жертви Христа; - знає зміст поезії «Мені ж, мій Боже, на землі подай любов – сердечний рай!».
13.	1.	<p>Узагальнюючий урок <i>Любити Бога – означає виконувати Його Заповіді. Іван Малкович «З янголом на плечі».</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розуміє прямий зв'язок між Заповідями Божими і Заповідями любові; - знає тексти Старого і Нового Заповітів, які стосуються любові; - аргументує необхідність виконання Божих Заповідей у повсякденному житті.
<p>Розділ 2. Сім'я першооснова духовного світу</p>			
14.	1.	<p>Духовний світ християнина і його погляди на родину <i>Василь Сухомлинський про родину.</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - має поняття про духовні цінності християнства; - усвідомлює значення родини для становлення і розвитку особистості людини; - розуміє цінність життя в родині.
15.	1.	<p>Християнська сім'я і її функції <i>Сім'я як домашня Церква.</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає особливості християнського способу життя; - усвідомлює важливість повсякденного виконання Божих Заповідей; - має поняття про обов'язки членів родини, особливо перед батьками; - розуміє цілісність християнської родини як домашньої Церкви.

16.	1.	Боже завдання людині <i>Вступ у шлюб і створення сім'ї.</i> <i>Чому «недобре людині бути</i> <i>самій» (Бут. 2:18) і як</i> <i>шлюб узгоджується із</i> <i>завданням «співпраці»</i> <i>людини з Богом?</i>	Учень/учениця: - знає основні тексти Біблії про родину, особливо(Бут. 1:26-28);(Бут. 2:18-23), та (Ів. 2:1-11); - розуміє важливість вибору подружнього життя; - усвідомлює значення відповідальності за найдорожчих людей; - називає приклади найкращих стосунків у родині.
17.	1.	Головний обов'язок подружжя – це вірність <i>Чоловік – на чолі родини,</i> <i>жінка – душа родини. Зразок</i> <i>християнської родини: Притчі</i> <i>Соломона 30:10 – 31.</i>	Учень/учениця: - має поняття про вірність; - усвідомлює головні цінності родинного життя; - визначає роль кожного з родичів у творенні щасливої родини.
18.	1.	Діти – дар Божий батькам <i>Ісусове ставлення до дітей</i> <i>(Мт. 18, 2-3).</i>	Учень/учениця: - усвідомлює свою неповторність і цінність для батьків та інших родичів; - має поняття про найкращі риси дитинства; - розуміє значення благословення дітей Ісусом Христом.
19.	1.	Відповідальність батьків за дітей <i>Виховання – це</i> <i>дисципліна, настанови і</i> <i>навчання. Взаєморозуміння в</i> <i>родині. (Еф. 6:1-4).</i>	Учень/учениця: - усвідомлює важливість взаєморозуміння в родині; - розуміє важливість доброго прикладу від старших, особливо батьків; - аргументує необхідність доброго виховання і навчання в родині.
20.	1.	Родинна ієрархія <i>(1 Кор.11:3).</i> <i>Розподіл обов'язків між</i> <i>членами родини – основа її</i> <i>існування, життя і розвитку.</i>	Учень/учениця: - має поняття про взаємний розподіл обов'язків у родині; - усвідомлює значення виконання добрих настанов батьків; - наводить найкращі приклади виконання своїх обов'язків у

			родині.
21.	1.	Чесна праця християнина <i>Працелюбність у родині</i> (2 Сол.3:10).	Учень/учениця: - усвідомлює значення праці для щасливої родини; - має поняття про чесність, добросовісність та сумлінність у праці; - аргументує важливість повсякденної праці в родині; - наводить приклади і результати працелюбності.
22.	1.	Відданим земним трудівникам – Господня допомога, а по смерті Царство Небесне (Мт. 11:28). <i>Праця та винагорода за неї.</i>	Учень/учениця: - знає тексти Старого і Нового Заповітів про важливість працелюбності; - наводить зразки засудження лінивства в українському фольклорі; - розуміє і пояснює значення настанови апостола Павла: «А коли хто з вас не працює, той хай не їсть» (2 Сол. 3:10).
23.	1.	Обов'язок дітей у родині – шанобливість, слухняність, подяка (Еф.6:1). <i>«Діти, коріться своїм батькам».</i> <i>Приклад Ісуса отрока (Лк 2:51).</i>	Учень/учениця: - усвідомлює свої обов'язки перед батьками та іншими старшими в родині; - знає історію дитинства Ісуса Христа; - розуміє дитинство Спасителя як приклад послугу Богові та батькам.
24.	1.	Батьківська молитва за дітей і батьківське благословення у Старому Заповіті <i>Праотці Авраам, Ісак, Яків і його сини</i> (Бут. 22:17, 18; 27:27-29, 49:1-28); у Новому – <i>священик Захарія і його син Іоан Хреститель</i> (Лк. 1:67-80). <i>Українські народні думи. Дума «Буря на Чорному морі».</i>	Учень/учениця: - знає приклади батьківського благословення у Старому і Новому Заповіті; - усвідомлює значення молитва в житті християнина; - розуміє важливість батьківського благословення і молитви за дітей; - знає зміст думи; - усвідомлює гріх (порушення 5-ї заповіді) через покаяння; - розуміє важливість материнської молитви за дітей.

РОЗДІЛ 3. Християнська родина у суспільстві (10 годин).

25.	1.	Принципи функціонування родини і зв'язок з минулими поколіннями (реліквії)	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - має уявлення про родовід і пам'ять про минулі покоління; - знає історію своєї родини за розповідями старших; - розуміє християнські настанови до родинного життя; - усвідомлює важливість збереження всього найкращого, що передається в родині від покоління до покоління.
26.	1.	<p>Відповідальність батьків за народження і виховання дітей</p> <p><i>Демографічна криза. Потреба захисту та оздоровлення сучасної сім'ї (Рим.1:24-27).</i></p> <p><i>Борис Грінченко. Оповідання «Украла». «Дзвоник».</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - має уявлення про демографічну кризу як наслідок небажання багатьох дорослих мати дітей через хибний ціннісний вибір (комфорт замість відповідальності); - знає про загрози сучасної світської культури для родини; - усвідомлює необхідність збереження традиційних українських цінностей, у першу чергу багатодітності й добрих стосунків у великій родині; - знає за змістом оповідань, що безвідповідальне, нечестиве життя батьків-п'яниць штовхає дітей на шлях злочину.
27.	1.	<p>Християнські родини – приклад для наслідування</p> <p><i>Школа жертвовності і самопожертвування.</i></p> <p><i>Т.Г. Шевченко. Поема «Марія».</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає принципи життя християнської родини; - розуміє значення особистого самообмеження заради спільного добра; - аргументує необхідність

			виконання в повсякденному, особливо родинному житті, Божих Заповідей; - знає зміст поеми про виховання Марією та благочестивим Йосипом сина Ісуса.
28.	1.	Сім'я як Божа установа – основа державного і суспільного життя.	Учень/учениця: - аргументує на основі біблійних текстів значення родини для особистого і суспільного життя; - має поняття про суспільство і державу; - розуміє прямий зв'язок між моральним станом родини і держави.
29.	1.	Боротьба за щасливу родину, як боротьба за людину. <i>Щасливі родини – щаслива держава.</i>	Учень/учениця: - розуміє загрози для родини і людини з боку сучасної, багато в чому антихристиянської культури; - усвідомлює необхідність боротьби зі злом-гріхом, як особисту, так і в колі родини та держави; - аргументує необхідність життя за Божими Заповідями як для окремої людини, так і для цілого суспільства.
30.	1.	Заповіді блаженств – це щастя і сенс життя. <i>«Блаженні вбогі духом...» (Мт. 5:3). Що означає «убогість духом»: визнання Бога і Його настанов як найвищих цінностей у житті.</i>	Учень/учениця: - має поняття про щастя і його найвищий ступінь – блаженство; - знає важливий епізод біблійної історії – Нагірну проповідь Ісуса Христа; - розуміє важливість духовних благ і їх перевагу над матеріальними.
31.	1.	«Блаженні лагідні...», «Блаженні засмучені...» «Блаженні голодні і спрагнені правди...» (Мт. 5:4-6). <i>Нагорода за життя за</i>	Учень/учениця: - має поняття про основні доброчесності християнина; - розуміє важливість пошуку Божої правди і життя згідно з нею;

		<i>Заповідями блаженств – Божя допомога в земному житті і щаслива вічність з Самим Богом.</i>	- аргументує, на основі текстів даних Заповідей блаженств, необхідність постійного самовдосконалення
32.	1.	«Блаженні милостиві...», «Блаженні чисті серцем...», «Блаженні миротворці...», (Мт. 5: 7-9). <i>Необхідність боротьби навіть з найменшими проявами гріха і схильностей до нього, а також постійне удосконалення в доброчесностях – умови справжнього найвищого щастя людини. Нагорода за милосердя, чистоту, припинення ворожнечі – особливе наближення до Самого Бога.</i>	Учень/учениця: - знає приклади милосердя зі Святого Письма і житій святих, а також творів української літератури; - розуміє важливість боротьби зі злом, представленим поганими схильностями і звичками; - аргументує зв'язок між виконанням Заповідей блаженств окремою людиною і миром між народами.
33.	1.	«Блаженні переслідувані за правду..., блаженні, коли вас виженуть ... Мене ради...Радійте і веселіться...» (Мт. 5:10-12). «Любіть ворогів своїх» (Мт. 5:44). <i>Перенесення зневаги за відмову від гріха – умова перемоги над злом. Приклади святих, особливо мучеників. Нагорода на небі – святість і вічність з Богом</i>	Учень/учениця: - знає приклади страждань і смерті за правду з біблійної історії, житій святих і історії України, особливо новітньої; - розуміє значення настанови не відповідати на зло іншим злом; - усвідомлює вищість любові над ненавистю і неминучість перемоги добра над злом.
34.	1.	Узагальнюючий урок. <i>Призначення людини і її висока мета на землі, відповідальність людини перед Богом. Проект сім'ї майбутнього.</i>	Учень/учениця: - знає основні положення християнської етики; - усвідомлює унікальність людини як особливого Божого творіння, що має Його образ і подобу; - розповідає про те, якою буде своя майбутня родина.

9 КЛАС

Духовно-моральні взірці українського народу (34 години).

Розділ 1. Провідники духу (12 годин).

Розділ 2. Провідники слова (8 годин).

Розділ 3. Провідники музичної гармонії (6 годин).

Розділ 4. Духовні святині Києва (7 годин).

РОЗДІЛ 1. Провідники духу (12 годин).

1.	1.	<p>Вступ. Світосприйняття українців. Святі рівноапостольні Великий князь Володимир та княгиня Ольга <i>Прийняття християнства Великою княгинею Київського Ольгою, виховання її внука Володимира. Життя названих правителів до і після прийняття християнства.</i> <i>Рівноапостольність як різновид святості.</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - має поняття про світогляд, як особистий, так і національний; - знає особливості українського національного характеру; - має поняття про дохристиянський світогляд предків українців, його позитивні і негативні риси; - знає історію Хрещення Русі-України; - аналізує життя Великого князя Володимира до і після прийняття ним християнства; - усвідомлює значимість Хрещення для історії України і українського народу.
2.	1.	<p>Благовірний князь Ярослав Мудрий Святитель Іларіон Київський <i>Собор Святої Софії – Премудрості Божої в Києві.</i> <i>Освіченість князя і його праця з заснування шкіл як осередків науки давньої України. Збірник законів «Руська правда». «Слово про Закон і Благодать» - зміст та значення пам'ятки.</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає історію будівництва собору святої Софії в Києві; - розуміє значення освіти і науки для розвитку суспільства і держави; - усвідомлює значення діяльності святого благовірного князя Ярослава Мудрого для розвитку української культури; - знає особливості морального вчення Старого і Нового Заповітів; - має поняття про християнську культуру; - розуміє значення чину святих як різновиду угодників Божих; - усвідомлює значення християнства для розвитку української культури і держави.

3.	1.	Преподобні Антоній і Феодосій Печерські <i>Києво-Печерська Лавра як одна з найбільших святинь українського народу. Особливості монастирського життя, перенесення на Русь уставу (правил для ченців) пр. Феодора Студита.</i>	Учень/учениця: - знає історію заснування Свято-Успенської Києво-Печерської Лаври; - усвідомлює значення самообмеження (аскетики) як шляху виконання Божих Заповідей; - розуміє значення чину преподобних серед святих.
4.	1.	Великий князь Володимир Мономах <i>Стан Русі-України перед монголо-татарською навалою. Княжі міжусобиці як прояви суперництва у боротьбі за Київський великокняжій престол. Зміст «Повчання» Мономаха та його сучасне значення.</i>	Учень/учениця: - знає історію княжих міжусобиць до монгольської навали; - має поняття про християнські цінності в особистому, родинному і суспільному житті; - розуміє необхідність взаєморозуміння, миру, працьовитості в родині і державі; - усвідомлює роль Великого князя Володимира Мономаха і його «Повчання» у збереженні державності Русі-України; - знає особливості українського християнства, в першу чергу православного; - розуміє унікальність української Церкви в колі інших; - усвідомлює необхідність збереження української своєрідності у християнському житті.
5.	1.	Преподобний Нестор Літописець <i>«Повість минулих літ» - історична основа нашого народу. Участь святого у написанні «Києво-Печерського патерика». Історія як наука. Пр. Нестор Літописець про походження українського народу і</i>	Учень/учениця: - знає особливості історичної науки; - розуміє важливість не лише викладу, а й осмислення подій минулого; - усвідомлює значення Преподобного Нестора Літописця для розвитку

		<i>найважливіші події його історії.</i>	української науки та культури.
6.	1.	Іван Вишенський як борець за чистоту православної віри <i>Україна в 14 – 17 століттях: доба бездержавності. Поневолення нашої країни сусідніми державами, втрата соборності українських земель. Культурні (звернення до давньогрецького і римського язичництва у добу Відродження) та релігійні (наступ західного християнства) впливи на освічену частину українського народу. Хто такі письменники-полемісти. «Посланія» Івана Вишенського як історична пам'ятка.</i>	Учень/учениця: - знає причини втрати Україною державності у 14 столітті; - розуміє драматичність становища християнства в Україні 15-17 століть через моральний занепад духовництва і поширення нехристиянських ідей; - усвідомлює важливість закликів Івана Вишенського до покаяння як основи подолання моральної кризи суспільства.
7.	1.	Святитель Петро Могила, його культурно-просвітницька діяльність <i>Загроза втрати українським народом своєї самобутності у 17 столітті. Використання святителем Петром здобутків західних християнських народів. Що таке університет, колегіум, братська школа. Історія заснування Києво-Могилянської академії. Требник як богослужбова книга, Катехізис як навчальна.</i>	Учень/учениця: - має поняття про вищі навчальні заклади, зокрема Києво-Могилянську академію, а також богослужбові книги; - знає історію України 17 століття; - розуміє значення створення в Україні вищого православного навчального закладу європейського зразка і укладення св. Петром Могилою Требника та Катехізису.
8.	1.	Святитель Димитрій Ростовський –подвижник і письменник 17-18 століть <i>Канти, складені св. Димитрієм, у народному побуті. Перехід Української Православної Церкви у підпорядкування Московському патріархатові. Запровадження Петром I Святішого Синоду. Внесок українців у розвиток Православної Церкви Російської імперії. Життєвий шлях великого</i>	Учень/учениця: - має поняття про життя святих; - знає історію України кінця 17 – початку 18 століття; - розуміє значення творів святителя різних жанрів: проповіді, книга про Пресвяту Богородицю, життя святих, духовні пісні-канти; - усвідомлює внесок св. Димитрія Ростовського в

		<i>українського святого. Написання ним 12 томів «Життя святих», нового видання книги про Пресвяту Богородицю «Руно орошенное», проповідей та кантів – духовних пісень на українські народні мотиви. «Горе мені, окаянному».</i>	українську культуру.
9.	1.	Святитель Іоан Тобольський (Максимович) <i>Основний труд життя – праця «Іліотропіон («Соняшник»), або Узгодження людської волі з божественною».</i>	Учень/учениця: - має поняття про сутність християнського життя; - усвідомлює труднощі, пов'язані з виконанням Божих Заповідей; - розуміє вчення про узгодження своїх бажань з тим, чого хоче Бог.
10.	1.	Преподобний Паїсій Величковський. <i>Молитва, яка читається подумки. Настанова апостола Павла: «моліться безперестанку» (1 Сол. 5:17) і її виконання святими преподобними. Ісихазм, особливо після св. Григорія Палами. Прп. Паїсій і відродження ісихазму в монастирях Румунії, Молдови, України, Росії. Твори святого: «Лілеї польові та квіти прекрасні», «Про молитву, яка розумом у серці діється». Преподобні Серафим Саровський, Оптинські старці, святитель Феофан Затворник та інші – духовні учні українського святого.</i>	Учень/учениця: - має поняття про аскетичну; - знає історію України 18 століття; - розуміє значення молитви в житті християнина і зміст творів «Лілеї польові та квіти прекрасні» та «Про молитву, яка розумом у серці діється»; - усвідомлює роль Пр. Паїсія Величковського у духовній культурі українців та інших християнських народів.
11.	1.	Блаженний Павло Таганрозький <i>Хто такі Христа ради юродиві серед святих угодників та угодниць Божих. Україна в умовах Російської імперії 18 – 19 століть. Знищення залишків державності, закріпачення селян, русифікація. Життєвий шлях</i>	Учень/учениця: - має уявлення про особливості чину блаженних, або Христа ради юродивих як різновид святості; - знає історію України 18 – 19 століть; - розуміє значення рідної мови у повсякденному

		святого Павла: від дворянського маєтку на Чернігівщині до праці робітника в Таганрозі. Прижиттєві та сучасні чудеса за посередництвом святого.	спілкуванні; - усвідомлює можливість для людини отримати особливі Божі дари як винагороду за виконання Божих Заповідей.
12.	1.	Памфіл Данилович Юркевич Митрополит Іларіон (Огієнко). Вірш Огієнка (за книжкою «Молитва вигнанця»). Поширення на теренах України 19 століття різноманітних філософських вчень (позитивізм, марксизм), проявів безбожництва серед освічених людей. Пошуки українськими мислителями шляхів подолання суспільних негараздів. Твір П. Юркевича «Серце і його значення в духовному житті людини, за вченням слова Божого». Революції 1905 і 1917 років та українське відродження. Іван Огієнко – мовознавець, історик, культуролог, державний діяч. Його український переклад Біблії, твори «Українська культура», «Наука про рідномовні обов'язки», «Преподобний Іов Почаївський» та інші. Еміграція. Чернечий постриг, священство, архієрейство, предстоятельство в Українській Православній Церкві в діаспорі (Константинопольський Патріархат).	Учень/учениця: - знає історію України 19 і 20 століть; - має поняття про різноманітні суспільні вчення (соціалізм, комунізм, консерватизм); - розуміє значення серця у духовному житті людини; - усвідомлює значення ідей Памфіла Юркевича для збереження християнських духовних цінностей і розвитку науки; - усвідомлює значення перекладу Святого Письма українською мовою; - розуміє значення наукової та пастирської спадщини Митрополита Іларіона (Огієнка) для української культури.
РОЗДІЛ 2. Провідники слова (8 годин).			
13.	1.	Григорій Савич Сковорода Вихованець Києво-Могилянської академії, викладач Переяславського та Харківського колегіумів, мандрівний філософ-письменник і поет. Філософія щастя. «Сад божественних пісень», «Харківські байки»,	Учень/учениця: - знає життєвий шлях і літературні твори Григорія Сковороди; - аналізує їх зміст порівняно з християнською етикою; - усвідомлює єдність українських народних і

		<p><i>«Потоп зміїн», «Вступні двері до християнської добронравності». Біблійна основа творчості. Вчення про «Споріднену» працю, три світи. Афоризми.</i></p>	<p>християнських мотивів творчості письменника;</p> <ul style="list-style-type: none"> - розповідає напам'ять колядку «Ангели, снижайтеся» зі збірки «Сад божественних пісень»; - розуміє значення афоризмів; - осмислює основи Біблії у творчості Г. Сковороди; - знає зміст філософських трактатів; - вміє коментувати сенс афоризмів; - розвиває логічне та образне мислення; - висловлює власні думки, почуття, спостереження; - усвідомлює важливість пошани до християнської моралі; - прагне дотримуватися норм християнської моралі.
14.	1.	<p>Микола Гоголь <i>Видатний письменник-українець – православний мислитель. Образ нечистої сили в різних її проявах (ранні твори, особливо збірка «Вечори на хуторі біля Диканьки»), згубність гріхів грошоловства і заздрості (повість «Портрет»), викриття нечесних посадовців (повість «Шинель», комедія «Ревізор», поема в прозі «Мертві душі»). Унікальна книжка «Роздуми про Божественну Літургію», листи до друзів про духовне життя.</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає головні твори Миколи Гоголя; - ознайомлюється з «Роздумами про Божественну Літургію» і листуванням письменника з друзями; - розуміє особливості пояснення ним головного християнського богослужіння через переживання кожної його складової частини; - усвідомлює роль Гоголя у розвитку української культури і християнської думки.
15.	1.	<p>Тарас Шевченко та Пантелеймон Куліш Великий Кобзар – борець за правду, його духовні переживання і пошуки. Переспіви: «Давидові псалми», «Подражання» пророкам Ісаї, Єзекиїлеві, Осії. Християнські теми в інших поетичних та</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає життєвий шлях і головні твори Тараса Шевченка; - ознайомлюється з його духовними пошуками та віршами-переспівами окремих книг Старого Заповіту;

		<p><i>живописних творах Тараса Шевченка. Участь П. Куліша разом з Шевченком і Миколою Костомаровим у Кирило-Мефодіївському товаристві. Пантелеймон Куліш і фізик Іван Пулюй – автори одного з перших українських перекладів Біблії («Біблія Куліша»).</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - порівнює зміст творів Тараса Шевченка з життями святих; - розуміє причини суперечливості оцінок спадщини Кобзаря; - усвідомлює рівність усіх людей перед Богом і важливість боротьби проти несправедливості; - знає головні твори Пантелеймона Куліша; - ознайомлюється з працею письменника над українським перекладом Біблії; - усвідомлює християнські витоки його творчості.
16.	1.	<p>Іван Франко. Богдан Ігор Антонич <i>Причини важких духовних пошуків Великого Каменяра – впливи атеїстичних філософських вчень. Поема «Мойсей» як звернення до поневоленого українського народу. Диптих Богдана Ігоря Антонича «Різдво» і «Коляда», збірка «Три перстені».</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає життєвий шлях Івана Франка і головні його твори; - аналізує християнські, особливо біблійні мотиви творчості Каменяра (поема «Мойсей»); - усвідомлює роль обох письменників у становленні національної самосвідомості українців; - знає життєвий шлях і головні твори Богдана Ігоря Антонича; - знайомиться з його віршами, присвяченими християнським чеснотам і прославі Бога; - усвідомлює роль християнства у творчості поетів.
17.	1.	<p>Дисиденти: Василь Стус, Євген Сверстюк, Іван Світличний, Микола Руденко <i>Стан української мови та культури у 1945 – 1991 роках. Дисидентський рух і його діячі в Україні. «Шістдесятники». Вірші В. Стуса «Терпи, терпи – терпець тебе шліфує», М. Руденка «Всі ми хворієм нині...»,</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - має поняття про стан України в радянську добу; - розуміє значення терміну «дисидент»; - знає життєвий шлях і головні твори названих поетів і письменників; - усвідомлює поєднання християнства і цінностей

		«Моєму народові», «Розум і душа». Книги Євгена Сверстюка «Собор у риштованні», «Блудні сини України», «На святі надій», «Українська література і християнська традиція».	українського народу в їх творчості як засобу боротьби за збереження гідності людини і самотності українського народу.
18.	1.	Філософія серця поетичного слова Ліни Костенко <i>Вірші «Вечірнє сонце, дякую за день!», «Вже почалось, мабуть, майбутнє...», «Давидові псалми», «Життя іде, і все без коректур...», «Ісус Христос розп'ятий був не раз...», «Крила», «Мати», «Мені відкрилась істина печальна...», «Страшні слова, коли вони мовчать».</i>	Учень/учениця: - знає життєвий шлях, драматичну долю в радянські часи, головні твори видатних українських поетів і письменників наших днів; - розповідає напам'ять вірш «Мені відкрилась істина печальна...»; - розуміє прагнення Ліни Костенко боротись за правду між людьми; - усвідомлює роль християнства і цінностей українського народу в творчості письменниці.
19.	1.	Сучасні поети і письменники про духовність <i>Олеся Мамчич, «Дитячоріздвяне», «Різдвяна колядка», «Молюся в найщасливішу з хвилин...», «Янголята шили»; Зоя Жук, «Казки різдвяного ангела», «Сніжнокрилі янголи», «Великоднє диво».</i>	Учень/учениця: - знає твори українських поетів наших днів; - розуміє зміст категорії «духовність»; - усвідомлює звернення сучасних майстрів українського слова до вічних цінностей; - наводить приклади зображення сучасними українськими поетами християнських чеснот.
20.	1.	Поетичний дивосвіт Г. Т. Чубач <i>Магія слова ліричної поезії «Подільська Журавка». Прагнення до духовного пізнання Людини у гармонії з Матінкою природою.</i>	Учень/учениця: - усвідомлює творче кредо поетеси; - розуміє значення високого і чистого служіння словом правди; - знає твори поетеси про українську мати-страдницю, про селянку-трудівницю; - усвідомлює, що поезія Г. Чубач – крила, які підносять

			Віру, Надію, Любов.
РОЗДІЛ 3. Провідники музичної гармонії (6 годин).			
21.	1.	Максим Березовський та Артем Ведель <i>Музична форма «хоровий концерт» у творчості великих українців. Максим Березовський: «Не відкинь мене під час старості моєї» (Псалом 70), «Господь став у сонмі богів» (Псалом 81), «Господь воцарився» (Псалом 92), «Хвалить Господа з небес» (Псалом 149), причасні вірші та інші піснеспіви Божественної Літургії. Артем Ведель: «У молитвах невсипуцу Богородицю», переспіви Псалмів 85 і 119 – «Господи, визволи душу мою», 136 – «На ріках вавилонських», тропар Воскресінню Христовому, піснеспіви на честь Пресвятої Богородиці.</i>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає особливості творчості композитора порівняно з літератором та художником; - має поняття про церковні пісне співи та духовну музику; - розуміє значення творчості Максима Березовського та Артема Веделя; - усвідомлює прямий зв'язок між творчістю і душевними переживаннями людини; - знає трагічні події історії України 17 – 18 століть; - розуміє значення музики і співу у християнському богослужінні.
22.	1.	Дмитро Бортнянський, Кирило Стеценко та Яків Степовий <i>Дмитро Бортнянський: духовний гімн «Як же Ти славний, Боже, в Сіоні» - перший у Російській імперії 18 ст., дві Божественні Літургії та дві Херувимські пісні. Кирило Стеценко: Божественна Літургія, Всеночна, Панахида. Яків Степовий: 150 пісень для дітей, 50 українських народних пісень, оброблених для хорового виконання, пісні на вірші Тараса Шевченка, Олександра Олеся.</i>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає життєвий шлях і головні твори Дмитра Бортнянського, Кирила Стеценка, Якова Степового; - розуміє вплив творчості композиторів на культуру християнських народів; - усвідомлює значення творчості українських композиторів для світової культури.
23.	1.	Микола Лисенко <i>Значення творчості композитора як основоположника української класичної музики. Духовна музика композитора.</i>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає слова і музику духовного гімну України «Боже великий, єдиний», а також інші твори композитора;

		<i>«Божже великий, єдиний».</i>	<ul style="list-style-type: none"> - розуміє складні для української мови та культури обставини життя і творчості Миколи Лисенка; - усвідомлює значення спадщини митця в українській культурі; - розуміє прямий зв'язок між творчими здібностями людини і створенням світу і самої людини Богом.
24-25	2.	Церковна музика та піснеспіви і сучасні духовні твори: <i>богослужбові антифони, тропарі, кондаки, величання.</i>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає головні різновиди церковних піснеспівів; - на основі відомостей про добове, тижневе і річне коло богослужінь наводить приклади найвідоміших творів церковної музики; - усвідомлює тісний зв'язок між подіями біблійної історії Старого і Нового Заповітів, церковними піснеспівами і звичаями українського народу; - усвідомлює можливість і необхідність появи нових творів духовної музики у наш час.
26.	1.	Натхнення та окрилення у творчості <i>Видатні іконописці, зодчі, оздоблювачі святих храмів. Творчість як дар Божий, який треба зберігати. Основні види творчості. Внесок українських митців до світової культури. Прямий зв'язок між творчими здібностями людини та створенням світу і самої людини Богом.</i>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - має поняття про основні види творчості; - знайомий зі спадщиною преподобного іконописця Аліпія Печерського; - знає особливості творчої діяльності і створення пам'яток культури: храмів і монастирів; - розуміє важливість натхнення і неповторності митця: вишивка, ювелірна справа, живопис; - усвідомлює різноманітність джерел натхнення; - розуміє внесок українських

			митців до світової культури; - усвідомлює своєрідність людей, здібних до різних видів творчості; - виявляє прямий зв'язок між творчими здібностями людини і створенням світу і самої людини Богом.
Розділ 4. Духовні святині Києва (7 годин).			
27.	1.	Десятинна церква. <i>Звідки походить назва храму. Історія будівництва. Петро Могила і його заповіт.</i>	Учень/учениця: - знає історію будівництва храму, походження назви; - знає про роль Петра Могили в історії храму
28.	1.	Софія Київська <i>Головний митрополичий храм Київської Русі.</i>	Учень/учениця: - знає особливості чину преподобних угодників та угодниць Божих; - має уявлення про чернече життя і монастирі як його осередки
29.	1.	Свято –Успенський собор Києво-Печерської лаври – <i>головний храм Києво-Печерського монастиря. Історія заснування монастиря.</i>	Учень/учениця: - знає про існування і діяльність у Києві Свято-Успенського собору - порівнює життя преподобних з життями Києво-Печерських святих; - знає про подвиги благочестивих, мощі яких покуються в печерах; - розповідає про руйнацію храму під час В.В. війни; - розуміє значення подвижницького життя для України наших днів.
30.	1.	Михайлівський собор Михайлівського Золотоверхого монастиря <i>Історія і перебудова монастиря. Участь монахів монастиря та студентів Духовної академії в подіях, пов'язаних з революцією Гідності.</i>	Учень/учениця: - знає про існування і діяльність у Києві Михайлівського Золотоверхого монастиря; - має уявлення про духовну єдність українців; - знає різні види святості і ступені чернецтва.
31.	1.	Володимирський собор	Учень/учениця:

		<p><i>Заснування храму та мистецька цінність інтер'єру собору.</i></p> <p><i>Яскрава цінність собору, який є зразком храмової архітектури України кінця 19 століття.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - розуміє різні значення слова « собор»; - розкриває особливості подвигу сповідництва; - розуміє в чому є мистецька цінність собору.
32.	1.	<p>Собор Київських святих та святині Києва</p> <p><i>Що означає соборне вшанування святих. День цього свята – 28 липня, одночасно з вшануванням святого рівноапостольного Великого князя Володимира. Причина поєднання цих свят. Храми, монастирі та святі люди столиці України від часів Хрещення і до наших днів, особливо найвідоміші з них. Відновлені у 2009 році монастирі: Десятинний монастир Різдва Пресвятої Богородиці і Архангело-Михайлівський Звиринецький. Відбудова храмів, зруйнованих у часи лихоліття і заснування нових у різних районах Києва.</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розуміє різні значення слова «собор»; - має уявлення про спільне вшанування багатьох святих; - усвідомлює єдність святого рівноапостольного великого князя Володимира і всіх святих, прославлених у Києві; - розповідає про київських святих, Києво-Печерську Лавру, Михайлівський монастир, Собор святої Софії, Володимирський собор, інші найбільші монастирі та особливо шановані храми Києва; - усвідомлює відродження Церкви і християнства в Україні і зокрема в її столиці як одну з великих перемог Христа.
33	1.	Тестовий контроль навчальних досягнень.	
34	1.	Регіональна екскурсія.	